

Література

1. OECD (2021) «Making Property Tax Reform Happen in China: A Review of Property Tax Design and Reform Experiences in OECD Countries», <https://www.oecd.org/tax/making-property-tax-reform-happen-in-china-bd0fbac3-en.htm> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Mikesell, John L. (2012) «International Experiences with Administration of Local Taxes: A Review of Practices and Issues», https://www.researchgate.net/publication/267794839_International_Experiences_with_Administration_of_Local_Taxes_A_Review_of_Practices_and_Issues (дата звернення: 01.03.2023).
3. Dollery, B., Kitchen, H., McMillan, M. and Shah, A. (2020) «Local Public, Fiscal and Financial Governance: An International Perspective», https://www.researchgate.net/publication/341805733_Local_Public_Fiscal_and_Financial_Governance_An_International_Perspective (дата звернення: 01.03.2023).
4. Kitchen, H., McMillan, M. and Shah A. (2019) «Local Public Finance and Economics: An International Perspective», https://www.researchgate.net/publication/335224314_Local_Public_Finance_and_Economics_An_International_Perspective (дата звернення: 01.03.2023).

pidoricheva@nas.gov.ua

Підоричева І. Ю.

доктор економічних наук

Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ), Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОВОЄННИЙ СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ УКРАЇНИ

Анотація. *Визначено позитивні ефекти, а також соціальні та екологічні виклики триваючої урбанізації, серед яких бідність, нерівність, сегрегація, забруднення повітря, погані житлові умови. В Україні ці проблеми підсилюються наслідками повномасштабного військового вторгнення РФ, яке спричинило величезні людські втрати, руйнування інфраструктури, завдало серйозної шкоди довіччю населених пунктів. Обґрунтовано, що відбудова українських міст має здійснюватися на національному рівні з використанням інноваційних рішень та сучасних підходів до максимально повного врахування та збалансування усіх складових потенціалу повоєнного сталого розвитку міст. Здійснено огляд іноземного досвіду запровадження локальних інновацій у контексті цілей повоєнної відбудови територій України, зокрема відновлення енергетичної інфраструктури, будівництва житла та редизайну громадського простору.*

Ключові слова: *урбанізація, сталий розвиток, повоєнна відбудова міст, локальні інновації.*

Відбудова зруйнованих і постраждалих міст України внаслідок повномасштабної російської військової агресії є одним із першочергових завдань для країни. Міста відіграють провідну роль у забезпеченні економічного зростання, сприяттві людському розвитку та подоланні бідності, в них сконцентрована значна кількість населення насамперед високоосвічених, висококваліфікованих і креативно мислячих особистостей. Станом на 2021 р. у містах проживала більшість населення світу — 56 % або 4,45 млрд людей. Для порівняння: в Україні, до російського військового вторгнення у 2022 р., частка міського населення складала 70 % від загальної чисельності населення країни [7]. За прогнозами ООН, протягом наступного десятиліття кожен регіон стане більш урбанізованим, а міські райони розширять свої території і до 2050 р. у містах проживатимуть 7 із 10 людей [9]. Заразом міста є важливими географічними осередками для реалізації Порядку денного ООН до 2030 р. щодо досягнення її 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) [6].

Проте триваючі процеси урбанізації поряд із позитивними ефектами можуть призвести до поглиблення соціальних проблем, таких як бідність, нерівність, сегрегація, а також матимуть серйозний вплив на довкілля та безпеку життєдіяльності людей через численні локальні про-

блеми, включаючи забруднення повітря, затори на дорогах, погані житлові умови. Міські території вже наразі продукують понад 70 % викидів парникових газів у світі, на них припадає 60-80 % світового споживання енергії, 99 % світового міського населення живуть у районах, які перевищують нові нормативи якості повітря, встановлені Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 2021 р.: менше 5 мікрограмів дрібнодисперсних частинок діаметром 2,5 мікрона і менше на кубічний метр (у 2005 році цей показник становив 10 мікрограмів). У світі понад 1 млрд людей не мають доступу до чистої води та близько 2,6 млрд людей не користуються належними санітарними засобами, що є причиною забруднення води та хвороб, які передаються через воду. Нерозвинена культура поводження з відходами — від відсутності систем збору до неефективної утилізації — призводить до утворення антисанітарних сміттєзвалищ і спалювання відходів, що шкодить здоров'ю людей та довкіллю (забруднює ґрунт, повітря та воду) [2; 5, с. 48; 8, с. 4].

В Україні ці та інші проблеми забезпечення сталого розвитку міст підсилюються наслідками військового вторгнення РФ у лютому 2022 р., яке спричинило величезні людські втрати, руйнування інфраструктури, завдало серйозної шкоди довкіллю. Чимало міст на сході та в інших регіонах України зруйновані (Маріуполь, Сєверодонецьк, Рубіжне, Попасна, Волноваха, Лиман, частина міста Харкова) або зазначили значних руйнувань. Через бойові дії місцеве населення було змушено виїхати до інших регіонів країни або за кордон у пошуках прихистку, що ускладнює процес переходу українських міст до сталого розвитку та досягнення 11 ЦСР («Sustainable Cities and Communities»), яка полягає в тому, щоб зробити міста та інші населені пункти «інклюзивними, безпечними, стійкими та сталими» («inclusive, safe, resilient and sustainable») [2]. Відбудова міст України має здійснюватися на національному рівні (ідеться про загальну національну керівну основу для регіональних та місцевих планів і проєктів відновлення територій України) з використанням інноваційних рішень та сучасних підходів до максимально повного врахування та збалансування усіх складових потенціалу повоєнного сталого розвитку міст. У цьому зв'язку інтерес для України представляє іноземний досвід запровадження локальних інновацій, спрямованих на сталий розвиток міст.

Кейс острова Самсе у Данії є унікальним прикладом локальної інновації, заснованої на виробництві відновлювальної енергії. Для України він представляє інтерес через зруйновану РФ енергетичну інфраструктуру українських міст та, як наслідок, дефіцит електроенергії.

Населення острову Самсе налічує 4 тис. осіб. За європейською класифікацією NUTS, він відноситься до локальної адміністративної одиниці (LAU-одиниці) з кількістю населення менше 150 тис. осіб, якій в Україні відповідають територіальні громади.

У 1997 р. острів повністю залежав від нафти та вугілля, які імпортувалися з материка. Для досягнення енергетичної незалежності датських островів, уряд оголосив конкурс проєктів з пошуку альтернативних джерел місцевого енергетичного самозабезпечення. Переможцем конкурсу став проєкт, поданий трьома місцевими жителями, який передбачав не лише повне покриття потреб острова в енергії з відновлювальних джерел, але перетворення острова на успішного експортера. Проєкт отримав фінансування з місцевого, регіонального та національного бюджетів і за 10 років до 2007 р. дозволив електрифікувати весь острів. Він також дав можливість відродити економіку місцевої громади, запобігти безробіттю, міграції та депопуляції.

План проєкту передбачав створення 3 теплоелектроцентралей, установку 11 наземних і 10 морських вітрових турбін, а також проведення заходів з енергоефективності у 200 будинках. Управляла цими процесами місцева енергетична компанія, співакціонерами якої стали місцеві жителі, інвестувавши у цей проєкт 2 млн євро. У підсумку, п'ять морських вітрових турбін належали муніципалітету, дві — мешканцям, а три знаходились у приватній власності. Спочатку проєкт не отримав широкої підтримки серед місцевого населення здебільшого через небажання розташовувати вітрові турбіни вздовж берегової лінії, але згодом мешканці

побачили позитивні ефекти та нові можливості від його реалізації, зокрема було створено робочі місця, залучено на територію острова нові підприємства, ліквідовано енергетичну залежність та збільшено місцеві доходи [3].

Наразі острів пріоритезує сталий розвиток, розвиває сонячну енергетику і ставить за мету повністю відмовитися від викопного палива до 2030 р.

Кейс іспанських міст Барселони та Віторії-Гастейс. В українських містах гостро стоїть питання відбудови зруйнованого житла, об'єктів соціальної інфраструктури та редизайну громадського простору. Наочним прикладом для України є досвід іспанських міст Барселони та Віторії-Гастейс щодо сталої міської мобільності. Ідеться про перепланування громадського простору цих міст відповідно до концепції суперблоків. Суперблоки — це міська інновація, яка допомагає реорганізувати міський простір у зони, вільні від автомобілів і громадського транспорту, створюючи здоровий, більш екологічний та безпечний громадський простір, сприяючи розвитку соціальних відносин і місцевої економіки. Зокрема, діюча програма «Barcelona Superblock Programme» стала взірцем трансформації вулиць по всьому світу. Одним із перших кварталів, який був перепланований в межах цієї програми, став квартал Поблену. Через два роки після цього (у 2018 р.) площа кварталу для пішоходів збільшилася на 80 %, а простір, зайнятий автомобілями, зменшився на 48 %, тоді як зелені площі зросли майже вдвічі. У місті Віторії-Гастейс із 77 потенційних суперблоків два вже завершені, а в 17 з них реалізовано заходи щодо заспокоєння руху. На території цих суперблоків рівень шуму знизився на 5,5 дБ, якість повітря покращилася, а викиди діоксиду вуглецю та оксидів азоту зменшилися на 42 %. Успішна реалізація такої локальної інновації стала можливою завдяки політичному консенсусу місцевої влади та громадській позиції мешканців міст, які приймали активну участь в процесах обговорення рішень [1; 4].

У контексті вищевикладеного потрібно зазначити, що локальні інновації для сталого розвитку українських міст не обов'язково мають полягати у винайденні принципово нових способів їх відбудови. Вони також можуть передбачати адаптацію існуючих інноваційних підходів до українських умов. Принципове значення у цьому зв'язку матиме ступінь залучення самої громади (місцевого населення) до інноваційних процесів для пошуку практичних, недорогих та екологічно безпечних рішень відновлення українських міст.

Література

1. Barcelona Superblock: new stage. *Superilles*, 2023. URL: <https://ajuntament.barcelona.cat/superilles/en> (дата звернення: 07.02.2023).
2. Goal 11: Make cities inclusive, safe, resilient and sustainable. Sustainable Development Goals. *United Nations*, 2023. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/> (дата звернення: 24.01.2023).
3. Renewable energy renaissance in Samsø. *SMARTTEES*, 2023. URL: <https://local-social-innovation.eu/video/renewable-energy-renaissance-in-samsoe/> (дата звернення: 07.02.2023).
4. Sustainable Mobility in Superblocks: Vitoria-Gasteiz. *SMARTTEES*, 2023. URL: <https://local-social-innovation.eu/video/sustainable-mobility-in-superblocks/> (дата звернення: 08.02.2023).
5. The Sustainable Development Goals Report 2022. *United Nations*, 2022. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf> (дата звернення: 07.02.2023).
6. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development A/RES/70/1. *United Nations*, 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (дата звернення: 21.02.2023).
7. Urban population (% of total population) — World, Ukraine. *The World Bank*. Data. 2023. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=UA-1W&view=chart> (дата звернення: 20.02.2023).
8. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420). New York : United Nations, 2019. 126 p.
9. 2018 Revision of World Urbanization Prospects. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. New York : *United Nations*, 2018. URL: <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (дата звернення: 24.01.2023).